

քննադատական ակնարկ մը գրած է՝ նոյն Հայե-
րէնագէտն, որուն վերջերն գլխաւորաբար այն
կէտէն առեալ՝ թէ՛նոյն ձեռագրին մանրանկարքն
ասորական են, կրկին ի մէջ կը բերէ Հայերէն
նշանագրաց գիւտի խնդիրն եւ իւր կարծիքը թէ
ասորականն աղբիւր ունին Հայ տառերը։

Նոյն թերթին (1891 տարւոյ) երկրորդ
տետրին մէջ Տրատարական է գիտնականն
Նորայրի Բիւզանդացւոյ 6 Յունիս 1891 թուա-
կանաւ ընդարձակ մէջ գաղղիներէն նամակն առ-
ժըր. Միւլլըր,՝ յորում քննադէպի Հեղինակն Միւլ-
լըրի այն քննարկական խորհրդածութեանց առ-
թիւ.՝ զոր ըրած էր թողմանի Արծրունւոյ Պատ-
մութեան քանի մը կէտերուն եւ որոնք լոյս առ-
նա՞ծ էին նաեւ ի «Հոմերոս»³, գիտողութիւն-
ներ կ'ընէ եւ կ'ողղէ Արծրունւոյն նոյն կէտերը։

Նոյն թերթին երրորդ տետրին մէջ գրած
է գիտնականը Հայերէն քանի մը բառերու
ստուգարանութիւնը՝ տասնէ-հինգ թուով,⁴ եւ
վերջապէս նոյն թերթին այս (1892) տարւոյ եր-
կրորդ տետրին մէջ տեղեկութիւն կու տայ նոր
լոյս տեսած Նոյնիէի Պատմութեան վրայ ըստ
Անձնագրաց օրհնակի (Տրտ. Խ. Երկհանդի-
սեանց) եւ Մտեկանաթի Ռոշթայ Հայերէն-լատի-
ներէն ձեռագիր բառագրաց վրայ որ Միւրաշնու-
թեանս գրատան մէջ կը պահուի,⁵ եւ դարձեալ
խօսելով նաեւ Միւրաշնութեանս կողմանէ Տրա-
տարակէլու ձեռնարկած «Մայր Եռացի Հայե-
րէն ձեռագրաց» գործին երկու տետրերուն
վրայ՝ կը գրէ՝ «Ուրախ ենք որ կրնանք մատ-
նանիշ ընել այնպիսի գիտնական ձեռնարկու-
թեան մը վրայ՝ որ Հայագիտական ուսմանց ծաղ-
կելուն յետագայ մեծապէս պիտի նպաստէ եւ
վիճենայի Միւլլըրեան Միւրաշնութեան մեծ
պատիւ պիտի բերէ։ Այս Միւրաշնութիւնն որուն
գլուխն է Ժոնով գիտնականն Արքեպ. Հ. Ար-
սէն վ. Այսպէսն, միայն ունի Մայր Եռացի մը
Տրատարակէլու ամէն թէ Արեւմուտք եւ թէ
Արեւելք եղած Հաւաքածոյից Հայ ձեռագրաց։
Այս մեծ ձեռնարկութեան առջին երկու տետր-
ները լոյս տեսած են, որոնց Ա. Տետրը կը նկարա-
գրէ Վիեննայի կայս. գրատան ձեռագիրք (Թուով
28) եւ ձեռագիրք մը Վկոյտեանց վանաց գրատան
եւ Հատ մ'ալ որ ինձ կը վերաբերի, ուստի ընդ
ամէնէն 30 ձեռագիր. իսկ Բ. Տետրն կը նկա-

րագրէ Միւլլըրի արքունի մատենագրարանին
ձեռագիրք (Թուով 21) եւ Հատ մ'ալ քեղեցիկ
մանրանկարներով՝ որ Միւլլըրի Պիլլըրայ Հեսս
գրապատան թով կը գտնուի, ուստի ամբողջ
22։ Վիեննայի ձեռագրաց ցուցակն յօրինած է
Հ. Թ. Ցալեան, իսկ Միւլլըրի ձեռագրաց՝ Հ.
Գր. Վ. Գալէմբեարեան։ Գործքը թէ՛ եւ նոր Հայ-
երէն լեզուաւ է, բայց սկիզբն գրտած է Համա-
ռօտ տեղեկութիւն մը գերմաներէն լեզուաւ, եւ
այս՝ նոր Հայերէնին անտեղեկ գիտնող Համար։
Յաջորդ տետրերը պիտի նկարագրեն Պիւր-
բուրգի, Անգլիոյ եւ Հռոմէ ձեռագիրքները՝ Պր.
Մարի, Պարսեանի եւ Միւլլըրեանի գրիչներէն։
Երկու այս տետրերն՝ յօրինման կերպին նկատ-
մամբ՝ մեր լիութի գովութեան արժանի են, ինչ-
պէս արդէն Հեղինակացը ծանօթ գիտնականու-
թեանն ու յօրինածական կրթութեանն կը
սպասուէր։ Ամէն ձեռագիր մանրակրկիտ ինձնա-
քով աւ ձեռագրեմաք քննուած եւ մանրամասն
նկարագրուած է։ Գծախառնար այս մեծանշամ
աշխատութեանս առարկայ եղած ձեռագիրք
գրական մեծամեծ յիշատակարարն չեն։ Վիենն-
այի արքունի գրատան ամէնէն յարգի ձեռա-
գիրք կրնան նկատուիլ միայն Cod. 10 եւ 17։
Հրատարակութեանս ամէն Հատորին վերջը Տնա-
գրական յաւելումն ախտակներ ալ պիտի
գրուին։ Կը յուսանք որ այս ընտիր Տրատարա-
կութեան վրայ ուրիշ անգամ ալ խօսելու առիթ
կ'ունենանք։»

Հ. Թ. Ց.

ԱՅԳՈՐԾԻ ՀՐԱՏՈՐԻԱԹԻԻՆԷ 1891 ԱՄԻ Ա. ՀԱՅԵՐԵՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԷ՝

1. Արիկեան Մ — Առաջնորդ Թարգմանութեան
Պարսկերէն լեզուի։ Գ. Պ. տպ. Ն. Կ. Պէրս. 8° 64
էջ. 342։
2. Այնքանման Մարգարիտ — Գիտագիր ալ-
րոմ։ Տփ. տպ. Արօք. 4° 2 թաւ։

¹ Եւրոպ. ցուցակն որպիս ալ բանաձան ենք ամ-
բողջական ու չէնք ընել, կարելի է մեր բազմազան
կատարելութեան հասնելը։ Ինչպէս գործելի հակադասա-
նեմ իսկ քառական եւ համագործելու։ Հետ յիշուած գր-
քաական մաս մը անհաղթ տեսնելով՝ ցուցակագրուած են,
բայց մեծ մաս մ'ալ միայն ազգային թերթերու Հրատա-
րակութիւնէն ծանօթ է մեզ, որ գծախառնար ըստ անգամ
թերթի ու թերթի տեղեկութիւն միայն կու տան գրքին վրայ։
Ինչպէս է ասով, որ մաս մը գրքը զոյս. թիւն իսկ անանօթ
մայ, այլը՝ այս կամ այն կարգը պարագային, ապաւոր-
ութեան որոշ տարին, տեղն ու ապաւորութեան Եւրոպայի
մէջ կան քանի մը գործք՝ որ թէ՛ եւ 1890 տարւոյ վերջը
լոյս տեսած են, բայց հակաին 1891 տարեթիւը կրեւով.
անուած են ցանկիւ մէջ. ընդհակառակն 1892 թիւն կրող,
բայց արքունիքը 1891 տարւոյ վերջին միւլլըրը լոյս տե-
նող քանի մը գործք չեն առնուած, այլ թուողն յա-
յորդ 1892 տարւոյ ցուցակին յիւր տարեթիւն չէյս նշանա-
կուած, պէտք է 1891 հաղկելու։ Նոյնը կ'արժէ նաեւ
քննադատութեանց համար։ Իսկ քննադատութեանց չոր-
քիս մէջ չեն նշանակուած համառօտ զիջումներ կամ
գովաւանական յայտարարութիւններ. եւն։

¹ Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgen-
landes, V. Heft II, pp. 169—174.
² WZKM, V. Heft II, pp. 188—190.
³ 86 «Հոմերոս» Մ. 1891, Թ. 6, 4 էջ 182—183.
⁴ WZKM, V. Heft II, pp. 265—269.
⁵ WZKM, VI. Heft II, pp. 179 եւ 191.
⁶ WZKM, VI, Heft II, pp. 177—8.

8. Արևի օրիորդը — Աղբյուր մը սրտոտ, վէպ: Կ. Գ. տպ. ժողովրդ. 8՝ 251 էջ, 12 դշ: [ԳԼԽԻՄ. — Մոնթեթ, Թ. 2237 Յաւելուած. Ժողովրդ. Թ. 49:]

9. Արիդի ի. — Համառոտ ծծանարկ կանոնաւոր շրջանաւազութեան: Տփ. տպ. Վարդ. 8՝ 28 էջ (պատմ. կերպով):

[ԳԼԽԻՄ. — Մշակ. Թ. 133:]
10. Արդիւնք Կ. — Մի երես մի նորագոյն պատմութիւնից. (արտատպ). — Հանդէս Գրական եւ Գաղտնական, Թեմիշ (Մշակ. տպ. Բարեկուղ: Կ. Գ. տպ. Մշակ. խոր. խոր տպագր. Թ. 8ճ. տպ. Արթ. 15 էջ:)

11. Արամեան Գիտութիւն. — Կարեն զարթ. (Մարտագր. Թեմիշ) Տփ. տպ. Ե. Մարտ. 12՝ 32 էջ, 10 էջ:

12. — Ժողով օրացոյց 1892 թուի: Տփ. Թ. — Հատուածական օրացոյց 1892 թուի: Կ. Տարի: Տփ. տպ. Երասմ. 75 էջ:

13. Արդիւնք. միմեանս պատկերապարզ յանդէս երախտներն եւ գաղտնաբաններն յամար: Թ. Տարի: Տփ. տպ. Արթ. 8րդ. Կ. Գ. տպագրանք. Թեմիշ. 3րդ. 11. Անդիւնք իւր Մշակ թուրք. Թեմիշ. Կ. Գ. տպագրանք: Անդրանիկոս, տպ. Մանուկանք. 8 էջ:

12. — Ընտանիքի յոյսը. Թեմիշ. Կ. Տեղ-Երկրագր. Տփ. տպ. Կ. Գ. տպ. 35 էջ, 10 էջ: (Հրտ. Ընդ. Տեղեկ.)

13. Արդեան ի — Կենցաղ եկեղեցականաց: Կ. Գ. տպ. Պատմ. Կ. Գ. տպ. 213 էջ: [ԳԼԽԻՄ. — Մարտագր. Թ. 33:]

14. Արարիւնք Կ. — Աղա-Մուսամմէտ Եանը Եռուրդ. պատմական անք 1797ին: Տփ. տպ. Արթ. 12՝ 30 էջ, 2 էջ:

15. Արցանազ Մ. — Գրագիտութիւն տեսական եւ գործնական: Միտմ. Ա. Թ. Գ. տպագր. Կ. Գ. տպ. 5 էջ, 16. Արարիւնք Մ. — Անմահ, վէպ Գարսեթ Հայոց իրական կենսանք: Մոսկ. տպ. Բարի. 8՝ 356 էջ, 2րդ:

17. Արարիւնք Մ. — Արեւելեան աղբոր ինչ պատմութիւն. (արտատպ): Տփ. տպ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

[ԳԼԽԻՄ. — Մարտագր. Թ. 9. Մարտագր. Թ. 24:]
18. Արարիւնք Բ. — Եկեղեցական նշաններ. գրատպութիւն եւ. Սեղանական — Ամուսնական խոսքերից. զորք: Մոսկ. տպ. Բարի. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

[ԳԼԽԻՄ. — Մարտագր. Թ. 6, 9, 10 եւ:]
19. Արարիւնք կոմիտեան, բանաստեղծական ամսագիր: Կ. Գ. տպ. Վարդ. տպ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

20. Արարիւնք Մ. — Մուս Գարսեթ, երկու արարիւնքով ժողովրդ: Տփ. 30 էջ:

21. — Ե. Գարսեթի Արարիւնքի կենսանք. Թեմիշ. (տպագր. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ):

22. Արեւելեան Մարտագր. յանդէս գրական եւ քաղաքական: Թ. Տարի: Տփ. տպ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

23. Արեւելեան օրագիր քաղաքական: Կ. Տարի: Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

24. Արեւելեան Կ. — Երկրագր. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

25. Արարիւնք Կ. — Երկրագր. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

[ԳԼԽԻՄ. — Մարտագր. Թ. 129. Մարտագր. Թ. 12. — Հայրենիք. 1892. Թ. 110. — Մշակ. 1892. Թ. 2292. — Արեւելեան Մարտագր. 1892. Թ. 2:]

26. Արարիւնք շարքաթմերթ պատկերապարզ (ով 1891): Կ. Տարի: Տփ. տպ. Ե. Մարտ. 12՝ 30 էջ, 2 էջ:

27. Արարիւնք Մ. — Սիրոյ ճարակը, ինչու եւ Արիւնքի. (Կարգունի անգլիական): Արեւելեան, տպ. Կ. Գ. տպ. 168 էջ, 40 էջ:

28. Արարիւնք — փոքրագիր: Վարդագրական, տպ. Ընդունիք. 70 էջ:

29. Արարիւնք շարքաթմերթ կոմիտեան. ուսումնական, ընտանեկան եւ քաղաքական. Կ. Գ. տպ. Պատմ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

30. Արարիւնք — Սիրոյ ճարակը, ինչու եւ Արիւնքի. (Կարգունի անգլիական): Արեւելեան, տպ. Կ. Գ. տպ. 168 էջ, 40 էջ:

31. Արարիւնք — փոքրագիր: Վարդագրական, տպ. Ընդունիք. 70 էջ:

32. Արարիւնք շարքաթմերթ կոմիտեան. ուսումնական, ընտանեկան եւ քաղաքական. Կ. Գ. տպ. Պատմ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

Նասիրտեան եւ ուսումնական: Թ. Տարի: Տփ. տպ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

33. Արարիւնք Մարտագր. — Միկրոնոմ. (Մարտագր. Թեմիշ) Տփ. տպ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

34. Արարիւնք Մ. — Բանաստեղծութիւններ. Տփ. տպ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

[ԳԼԽԻՄ. — Մարտագր. Թ. 12, 13, 14. — Նոր-Կար. Թ. 113, 114, 115:]

35. Արարիւնք Մ. — Հայոց տաղաշա- փական արտոնք. ընտանեկան տեսութիւն: Եռուրդ. տպ. Մ. Մ. Տարի: Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

[ԳԼԽԻՄ. — Մարտագր. 1892. Թ. 5:]
36. Արարիւնք Մ. — Լոյս եւ խաւար: Նիւ-Եռուրդ. տպ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

[ԳԼԽԻՄ. — Մարտագր. Թ. 4:]
37. Արարիւնք Մ. — Հարիւր Կարգունի Հայոց թեմիշական ինքնուրույն տաղաշա- փական: Տփ. Թ. Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

38. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

39. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

40. — Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

41. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

42. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

43. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

44. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

45. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

46. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

47. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

48. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

49. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

50. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

51. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

52. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

53. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

54. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

55. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

56. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

57. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

58. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

59. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

60. Արարիւնք Մ. — Կարգունի Կ. Գ. տպ. 251 էջ, 1րդ:

60. Դարդիկ Եղիկ. — Ժամանակագրութիւն Հայոց եւն: Պետր. տպ. Սկրոբի. 1891 (ըսն 1890). 24 ր. եւ 204:
61. Դարձեալ Միւստ — Վարժութիւն մանկանց. տպարար Հայ լիւրի: — Մասն Գ: 4. Գ. տպ. Արամիւս. Թ. 144 էջ:
62. — Տարաբան քերականութիւն արդի հայերէնի: Գ. 4. տպ. Ն. Ս. Արամիւս. Թ. 43 էջ. 2 դշ: [Գրատ. "Հանգէս Ամս.", Թ. 12. "Փառհէկ.", Թ. 3:]
63. Դիդրոմ Տ — Հիւրանքիւն նամականի. Թրգմ. եւ տպ. Տպագր. Միւստիւն Հայ Երիտասարդաց: Մասն Ա. Նամակներ տը Երիտասարդս: Բ. Տպագր. Թ. 133 էջ:
64. — Մասն Գ. Նամակներ տը Նորասպան ամուսինս: Գ. Գ. տպ. Պազտ. Թ. 144 էջ. 5 դշ: [Գրատ. "Արեւիկէ", Թ. 2323:]
65. Դիկիկէն 2 — Ժնընդոսն պատմութիւն. Թրգմ. Մ. Տ. Դ. Շուշի. տպ. Յակ. 54 էջ:
66. Դոյի Արիօն — Խոշնջողոսն. Թրգմ. Նաւասարդեան: Գ. Գ. տպ. Արթ. 50 էջ:
67. — Տարաբանացի Տարաբանը. Թրգմ. Թ. Ջարարեան: Գ. Գ. տպ. Արթ. 40 էջ:
68. Երադրեան Գ. Հայերէն-ռուսերէն ցարարան: Հոտ. Բ. Պետր. 450 էջ. 2 դշ: [Գրատ. "Մուրճ.", 1892, Թ. 2, 3, 4 եւն. "Տարագ.", Թ. 33, 34, 35, 36 եւ 37. "Արագած", Թ. 41. "Նոր-Դար.", Թ. 135:]
69. Եժ Տ — Լուստիւն, վէպ. Թրգմ. Ռուսերէնը: Մոսկ. տպ. Բարի. Թ. 570 էջ. 1 դա: [Գրատ. "Մուսկ.", Թ. 79:]
70. Եղիկ — Պատմութիւն վարարանի եւ Հայոց պատմագրի ամար. Թրգմ. Տ. Դուկանեան: Գ. Գ. տպ. Արթ. Թ. 259+15 էջ. 60 էջ:
71. — "Նոր-Դար.", Թ. 171, 172 եւ 180. [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 11, եւ 1892, Թ. 1. "Հանգէս Ամս.", 1892 Թ. 4:]
71. Ջարարեան Գ. Գ. — Գործնական քերականութիւն գերմ. լիւրի եւ Ժողովարդ ընթերցողաց եւ գերմ.-հայ. ցարարան: Մասն Բ: Վիեննա, տպ. Միւ. 3 ֆթ.:
72. — Ժողովարդ ընթերցողաց եւ գերմ.-հայ. ցարարան (տառման): Վիեննա, տպ. Միւ. 3 ֆթ. 150:
73. Էկիկեան Գ. — Կսկեանց Նիւ-Նորը. 15 աւել: Թ. Թարգմանք: Գ. Գ. տպ. 15 դշ:
74. Թարգմանք Ս — Տարբեր Թարգմանութեան Քրեանքերէն Ի հայ: Գ. Գ. 112 էջ. 5 դշ:
75. Թորմեան Գ. — Հատընթիւ ընթերցողաց Ի յամուսնագրութեանց նախնաց անդործ ծանօթութեանը: Բ. Տպագր. յաւելմանս եւ փոփոխմանը: Մասն Ա: Վիեննա, տպ. Միւ. Թ. 22+156 էջ. 2 ֆթ.:
76. Թորմեան Գ. Տպագր. — Հայերէն հայագրութ. (27 պատկեր): Բ. Տպագր. Վիեննա: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 10:]
77. Թորմեան Գ. — Ժողովարդ ընթերցողաց Ի յամուսնագրութեանը: Թրգմ. Ս. Հայերեան. (ըսման) Գ. Գ. 80 էջ. 4 հոնորար: 80 էջ:
80. Ինքնակեան Գ. — Վարժարանը քաղաքական տնտեսութեան: Գ. Գ. տպ. Գ. Պազտ. Թ. 144 էջ. 4 դշ:
81. — — Առնոյն տնտեսութեան կամ Տարաբանութեան Ի պէտս աշխատանք: Գ. Գ. տպ. Պազտ. Թ. 144 էջ. 4 դշ:
82. Լամարիկեան — Վիկեմ Թէւ. Թրգմ. Տ. Արեւելեան: Գ. Գ. տպ. Արթ:
83. Լեռնեց — Փառնականաց. պոէմ: Թ. 38 էջ: Բ. Լեռնեցի Մ — Դեւ. Թրգմ. Մ. Աստաթեան (պատկերագրագր): ("Տարագ.", Թրգմ. Գ. Գ. տպ. Արթ. Թ. 57 էջ. 30 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 6:]
85. — Դիմականաց. դրամա. Թրգմ. Բ. Ջարարեան: ("Հանգէս Գ.", եւ Պատմ.", Թրգմ.) Մոսկ. տպ. Բարի. Թ. 144 էջ. 15 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 3:]

87. — Սպանուած հայեր. ("Արեւիկ.", Թրգմ. Գ. Գ. տպ. Արթ. 38 էջ. 5 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 6:]
88. — Վերելի վերքեր. (Վարժարանի անցիակց): Մասն Ա. ("Տարագ.", Թրգմ. Գ. Գ. տպ. Արթ. Թ. 30 էջ: [Գրատ. "Նոր-Դար.", Թ. 154:]
89. Լիկիկեան Գ. — Միջոցն Նաւարարութեան իստ. Վիեննայից) Թրգմ. Ս. Ջարարեան ("Տարագ.", Թրգմ. Գ. Գ. տպ. Արթ. Թ. 138 էջ. 40 էջ: [Գրատ. "Հանգէս Ամս.", Թ. 12.]
90. Լիկիկեան Գ. — Հայկական Նշանագրեր: Տետր Բ: Գ. Գ. տպ. Պազտ. Թ. 144 էջ. 5 դշ:
91. Լիկ. Թարգմանք ըստ Միւստիւն. փոփոխութ. Գ. Գ. տպ. Պազտ. Թ. 144 էջ. 5 դշ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 3:]
92. Լիկիկեան Գ. — Երկրաշարժ եւ Հրաբուխ. Թրգմ. Մոսկուկեան: Գ. Գ. տպ. Արթ. 48 էջ. 6 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 8:]
93. Լոգիկեան — Եւսեպիկեան. Թրգմ. Ն. Տ. Ա. Գ. Գ. տպ. Արթ. 16 էջ. 53 էջ:
94. Լ. Ե. — Երգեցողութիւն սրբոյ պատարագի եւ այլ լոգիկեան երգ: Գ. Գ. տպ. Ն. Գ. Պազտ. Թ. 10 էջ:
95. Ժողովարդ ընթերցողաց քաղաքական եւ գրական շարաբանութեան: Բ. Տպագր. Գ. Գ. տպ. Ն. Գ. Պազտ. Թ. 10 էջ: Բ. Գ. Փալագաւան. 45 դշ:
96. Ժողովարդ ընթերցողաց քաղաքական անդէս դաստիարակութեան եւ կրթութեան: Ա. Տպագր. Գ. Գ. տպ. Ն. Գ. Պազտ. Թ. 10 էջ. 45 դշ. Միւստ. Թ. 12:
97. Ժողովարդ Գ. — Լ. Լուկիկեան "Դեւ" Ի հիւսիսային Դուրիւ, Վիեննա, տպ. Միւ. Թ. 48 էջ. 3 ֆթ. — 35: ("Մարդ.", եւ Գր. Տետրեր. Գ.)
98. Ժողովարդ Գ. — Բանաստեղծութիւններ. Գ. Գ. տպ. Պազտ. Թ. 127 էջ. 175 էջ. 50 էջ: [Գրատ. "Նոր-Դար.", Թ. 105, 106, 108, 109. "Փառհէկ.", Թ. 37 եւն:]
99. Գ. Տ. Ս. — Որդիկի օրը. Թրգմ. Ռուսերէնը: Եւսեպիկեան. Գ. Գ. տպ. Արթ. Թ. 24 էջ. 54 էջ:
100. Կանոնադրութիւն Նորասպան: Հայոց Լիկիկեան: Վարժարան, տպ. Լէմ:
101. Կարապետեան — Թարգմանք, Թրգմ. Միւ. Բ. Գ. տպ. Արթ. 127 էջ. 47 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 5:]
102. — Թուրքիայից Գ. Գ. տպ. Արթ. Թ. 10 էջ: Թ. Թարգմանք: Գ. Գ. տպ. Արթ. Թ. 51 էջ. 10 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 5:]
103. Կարապետեան — Եւսեպ. Թրգմ. Ամս Մարտիկեան. Գ. Գ. տպ. Արթ. 28 էջ. 5 էջ. (ըստ. Լիւ. Գր. Թրգմ.)
104. Կարապետեան Գ. — Նոր քաղաք տնտեսութ. Թ. 1:
105. — Հայեր Պազտ. — Բէաթիկեան. Թրգմ. Փիւ. Վարդանեան: Գ. Գ. տպ. 30 էջ:
106. — Նմանապի Երգ. Թրգմ. Փիւ. Վարդանեան: Գ. Գ. տպ. Արթ. 108 էջ. 30 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 5:]
107. Հայրիկեան, օրաթերի քաղաքական եւ ազգային: Դ. Գ. (Գ. Գ. տպ. Ն. Գ. Սարգսեան. Թ. 13:]
108. Հանգէս Ամստեան քաղաքական, ուսումնական եւ արտեսագիտական. Ե. Տպագր. Վիեննա, տպ. Միւ. Թ. 10 էջ:
109. Հայեր Սանկտպետրբուրգի Հայոց եկեղեցական տնտեսութեան կարապետութեան 1890 տարու: Սանկտպետրբուրգ:
110. Հայրիկեան Ս. Եւսեպիկեան Վարժարանի 1890 տարու յիշմանք մատակարարութեան: Գ. Գ. 5 էջ եւ 1 տախտակ:
111. Հիւսիկեան Բ. — Նոր քաղաքի Քրեանքերէն Ի հայ Թարգմանութեան: Բ. Տպագր. Գ. Գ. տպ. Ն. Տ. Արամիւս. Թ. 148 էջ. 4 դշ:
112. Հիւսիկեան. մտածութիւն Ս. Արաբի Պոմ. Թարգմ. Վիեննա. տպ. Ս. Պազտ. Թ. 148 էջ. 7 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 9:]
113. Հիւսիկեան — Եւսեպիկեան Թրգմ. Գ. Գ. տպ. Արթ. Թ. 48 էջ. 7 էջ: [Գրատ. "Մուրճ.", Թ. 9:]
114. Հայրիկեան Ա. Եւսեպիկեան — Բարդի Ս. Գր. Թ. 10 էջ. Եւսեպիկեան. 144 էջ:
115. Դիկիկեան — Եւսեպիկեան (Հայտնաւոր տնտեսագրական) ամսագրական: Բ. Տպագր. Գ. Գ. տպ. Ն. Գ. Պազտ. Թ. 144 էջ:
116. Մ. Վ. — Սիւրբական, տեղական վէպ հայ կեանքին: Գ. Գ. տպ. 5 դշ:

1 Ամս գրքեր բուն 1890 տարու մէջ տպուած է. Հմտ. "Արաբիկ Լեռնականութիւն" 1891 տարու, Հմտ. Դ. Դ. 1891, Թ. 6, էջ 184, § 40:

117. Մալիսանեան Ստ. — Գրաբարի յորդովըն
Եւ յախորհրները: ՏՖ. տպ. Յ. Մարտ. 80 թ 52. 254.:

[Քնն.՝ «Հանդէս Ամս.», Թ. 3:]

118. Մալիսանեան Ար. — Հովութի յարմարացու.
(Նայի անցնալից): Մոսկ. տպ. Բարսի. 35 էջ. 5 Կ.:

[Քնն.՝ «Մուրճ», Թ. 5:]

119. — Վ. — Երգը յոգեւորը յամանաւարեալը
յիկեղեցեական գործի ձեռնարկութիւն փոքրա: ասակ եր-
գեցողաց: Վաղարշապատ. տպ. էջ. 4:

120. Մալիսանեան Ստ — Ստանիս տնտեսութիւն:
Կ. Գ. տպ. Ն. Կ. Պէրս. 80 թ Թ 296 էջ. 8 ղշ.:

[Քնն.՝ «Հանդէս Ամս.», 1892, Թ. 4:]

121. Մալիսանեան Լ. — Հայաբնիկի որդաւան-
քը. («Մուրճ», Թիբեթ): ՏՖ. տպ. Թոտ. 52 էջ. 10 Կ.:

[Քնն.՝ «Մուրճ», Թ. 9:]

122. Մարգարեան Գ. — Պատկերազարդ յամա-
նոս աշխարհագրութիւն: Կ. Գ. տպ. Ն. Օ. Արաման.
4 1/2 ղշ.:

[Քնն.՝ «Հայրենիք», 1892, Թ. 156 եւն էն:]

123. Մալիս. Երկշաբաթանքի մը ազգային, գրա-
կան եւ քաղաքական. Կ. Գ. 25 ղշ.:

124. Մեկնութիւն Նոր կտակարանի. Հտր. Բ.
Կ. Գ. 18 ղշ.:

125. — Նոյնը. Հտր. Գ. Կ. 77 էջ. 28 ղշ.:

126. Մեկնութիւն յայտարար (Նայապատ տաճկա-
քարայր) աշխարհայ լրագիր: Է. Տարի: Կ. Գ. իրտ. Թ.
Քոյայինար, 120 ղշ.:

127. Միսանեան — Բառարան անգլիերէն-հայե-
րէն-թաւմար: Կ. Գ. (Թիբեթ) 1—14.:

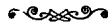
128. Միսանեան Տէր Ս. — Արթագիրը ըստ ժամա-
կարգութեան յայ. ձեռնորդ: Բ. Տապալ: Կ. Գ. 850
էջ. 15 ղշ.:

129. Մշակ գրական եւ քաղաքական լրագիր:
Ժժ. Տարի: ՏՖ. Թիբ. Գր. Արծրունի. 10 ղա.:

130. Մոպսական Գիտ տը — Գիտական արքատ-
թըմ. օր. Ս. Մայրման. (Յրտ. Խ. Մալ.): ՏՖ. տպ.
Արթ. 8 12 եւ Աւերա-Գիտական Խորհրդական,
թըմ. օր. Ն. Ս. ՏՖ. տպ. Արթ. 31 էջ. 8 ղալըն 5 Կ.:

[Քնն.՝ «Մուրճ», Թ. 6:]

(Հարան-ի-ի-ի)

ՅՈՒՆԻՍ ՀՅՈՒՆԻՍ ԶԵՆՈՒՄԻՆ

ԶԵՆՈՒՄԻՆ ԶԵՆՈՒՄԻՆ ԶԵՆՈՒՄԻՆ ԶԵՆՈՒՄԻՆ

Ս Ո Ւ Յ

Հռովմայ պլիւսալ մատենադարանաց մէջ
պահուած հայկական ձեռագրաց ցանկն յօրինե-
լու ձեռք դարձած ժամանակին մտածեցիր սկսել
նախ եւ յառաջ վատիկանեան Մատենադարա-
նէն: Այս գրատունը թէեւ այլ լեզուաց ձե-
ռագրաց ամենաճոխ հաւաքածոյն է, վասն զի
նոն հաւարուած ձեռագիրք թէ իրենց բազմա-
թիւ ճոխութեամբն եւ թէ մանաւանդ հնու-
թեամբն ու կարեւորութեամբ բոլոր աշխարհ-
քին վերայ աներկայ առաջնութիւն ունին, բայց
աղքատ է հայ ձեռագիրներով, որ եւ թուով
13, որոնց գրեթէ կէսն ալ աննշար է: Առան-
ձին մեծահասարակ ցուցակ մ'ի լատին լեզու, տպա-
գրեալ ի ձեռն վսեմ. կարգիմալ Անճելոյ Մայիի
գարուս առաջին կիսուն, կը պարունակէ արեւե-

լեան ձեռագիրներն մամրողովն, ուր անտես չեն
եղած նաեւ հայկականք: ¹

Այս 13 ձեռագիրներէն ներքին ոչնչ
արժէք մ'ունին թիւ 4, 5, 6, 8, 10, 11 եւն,
որոնք սովորական բանին են (շարեկացոյ աղօթք,
Յօնացոյց, Թամագիրք, Առաքելոյ թուղթ, Յու-
ռու-թգիր եւն): Մնացեալներէն նշանակութիւն
ունին թիւ 1, որ Աստուածաշունչ է իրականաբար
հանդերձ քանի մ'անվանեալանայ, (կտակք
շահագետաց) Թ. 2 որ հետաքրքրական թղթեր
կը բովանդակէ Ազարիա եւ խաչատուր Վաթու-
ղիկոսաց եւ այլ պատմական իշխատաւորաներ.
Թ. 3 իւր քանի մը պատմական կտորներով.
նշնպէս նաեւ Թ. 7 ուր եկեղեցական պատմու-
թեան համար քանի մը նշանաւոր կտորներ
կը գտնուին, եւ Թ. 9 որ Զքմի ճանորը կը բո-
վանդակէ: Թէեւ վերջինս նոր ժամանակի ընդօր-
նակութիւն է, եւն:

Հաւաքածոյի ձեռագիրք պլիւսալ տեղ
գրուած են. երկու հատ ի Հռովմ (Թ. 4 եւ 13),
մէկ մէկ հատ ի «Հայապ» (Թ. 2), «Ֆռնուս»,
ի դուռն Ս. կարապետին» (Թ. 6), վենետիկ
(Ս. Ղազար, թիւ 9) եւ նաեւ հատ մը (Թ.
10) «ի մայրաքաղաքի փերուս» (Perugia) ընդ
հովանեաւ սուրբ Առաքելոյց Մատթէոսի եւ
Բառնարաւ: Մնացելոց տեղին, ինչպէս նաեւ տա-
վորապար գրէքն ու տեաքը անչափ են: Դասնթ
գրէքն են Միք. Թովմաթեցի եւ ծաղկող Գովգեհի
վրդ. (Թ. 1), Գրիգոր սարկաւազ (Թ. 2), «Ռո-
բէն» եւ Սեբեան (Թ. 3), եւ Թագուս (Թ. 4), եւ
Սիմէն (Թ. 8) քահանայք, Աբրահամ Սար-
կաւազ (Թ. 6), Դաւիթ ոմն (Թ. 10) եւ ոմն ի
Հարց Ս. Ղազարու (Թ. 9): Ձեռագրաց տեաքը
մեծաւ մասամբ անձանթն են, պլյոյն ալ արդէն
գրէքն են ստացիւք. բայց նաեւ երկու ձեռագիրք
եւրոպացի բարձրաստիճան անձի մը ստացուած
եղած են երբեմն, այսպէս՝ Թ. 7 եւ 10 որ
Ալթամպի դըսին (... Johann. Angel. Ducis ab
Altaemps) վերաբերած են:

Չէ հար որոշակի ճշդել եւ ստուգել
հայերէն ձեռագրաց եւրոպաներին ուսիրը հոս
եկած ըլլալը. սակայն աննշմե քանի մը հատին
նկատմամբ հետեւեալ տեղեկութիւններն ունին:
Թիւ 4 գրագիրը բերուած է հոս քաղքին ազ-
գային Հիւրանոցէն (նպզթալէն), ինչպէս նաեւ
Թիւ 7 եւ 10 ձեռագիրք՝ Թովհանէս-Անճելոյ
Ալթամպի դըսին մատենադարանէն: Սակայն

¹ Ang. Mai, Scriptorum Veterum nova collectio.
Romae. Tom. V, Pars II, pp. 239—242: Catalogo codi-
cum armeniacorum. XIII. Biblioth. Vatic.